

Van Grinsvent, V., L. van der Woud, L. van den Bulk & M. Kouveld (2010). *Wie leest, heeft de wereld binnen handbereik. Behoeftonderzoek onder vmbo-docenten Nederlands over het bevorderen van lezen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Ronde 4

Frank van Dixhoorn (a) & Hubert Slings (b)

(a) *NTR Schooltv*

(b) *Literatuurgeschiedenis.nl*

Contact: *dixhoorn@tip.nl*

hubert@slings.nu

Het verleden dichterbij. Bronnen voor de lessen historische letterkunde

Een les over het Wilhelmus, als voorbeeld. Immers, wie van ons docenten Nederlands zou niet willen werken met een lied dat iedereen heeft gehoord en iedereen op zijn minst kan mee neuriën? Zelfs de dame daar achter in uw 4 havo-klas met die fantastische nagels en die witte *smartphone*, ja, die slikte wel even bij dat shot van Sven Kramer op de hoogste trede van het erepodium en de Nederlandse vlag achter hem die langzaam werd gehesen op de melodie van ons volkslied. Iedereen zal in de les over het Wilhelmus een eigen accent leggen. Deelt u kopieën uit van het krantenknipsel over de Tunesische vader die zijn kinderen alle 15 coupletten uit het hoofd liet leren? Heeft u voor iedereen een exemplaar van de tekst met de eerste letters van elk couplet vetgedrukt om uit te leggen wat ook al weer een acrostichon is? Of ziet u hier een mooie kans om te vertellen over de soldaat die tijdens het beleg van Haarlem (1573) op de stadsmuur dat toen nog gloednieuwe lied zat te zingen of over de Spaanse scherpschutter die dat hoorde en het been van de zanger aan gruzelementen schoot? Welk accent, welke kleur, welk gevoel, het maakt niet uit. U bent gewend om daar in dat lokaal te staan. U weet wat ze nodig hebben. Desnoods past u het aan als u bij binnenkomst merkt dat een schriftelijke overhoring natuurkunde de dames en heren niet in de koude kleren is gaan zitten. U maakt er iets moois en iets goeds van.

Maar u hebt bronnen nodig. Voor het Wilhelmus liefst een complete tekst, de muziek en een fijne kapstok om het verhaal van de ongelukkige zanger uit Haarlem aan op te hangen – laten we zeggen: een krabbel uit het dagboek van een ooggetuige die niet alleen het verhaal geeft, maar die zelfs de eerste maten van de melodie noteert, lang voordat Valerius het hele lied uitschreef. Omdat je niet genoeg van die bronnen kunt hebben en om die bronnen in al hun rijkdom te ontsluiten, is er de website www.literatuurgeschiedenis.nl. Daar vindt u de teksten die u nodig heeft, primair en secundair. Daar zijn de plaatjes uit musea en archieven en daar is ook die dagboeknotitie uit 1573 – zet hem meer dan levensgroot op uw digibord en u zult wenkbrauwen zien fronsen en hoofden naar voren zien komen, want de historische sensatie is ook voor de bezitters van *smartphones* een onweerstaanbaar fenomeen.

Dat is www.literatuurgeschiedenis.nl: bronnen en achtergrondinformatie bijeen, in een overzichtelijk en goed hanteerbare structuur van tijdvakken, schrijvers en thema's – wegwijzers in een gebied waar de een zorgvuldig *highlights* uit selecteert en waar de ander (misschien wel met opzet) in verdwaalt. Veel docenten maken een keuze uit de pagina's op de website en zetten er pakweg 10 tot 15 klaar voor leerlingen uit het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) en misschien 5 voor leerlingen uit het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo). Klassen kunnen zich, met behulp van die pagina's, voorbereiden op een toets of ze kunnen (voor een praktische opdracht of een werkstuk) naar believen meer in detail gaan zoeken. Misschien klikken ze van de pagina over het Wilhelmus door naar het Geuzenliedboek en als ze de geest krijgen, vinden ze heus dat gekke melodietje van het Franse spotliedje dat voor de onbekende auteur van het Wilhelmus een inspiratiebron was; het melodietje dat de Spanjaarden kennelijk overal achtervolgde – klinkt het niet heerlijk fris in de uitvoering van Camerata Trajectina (op de cd *De muzikale wereld van Jan Steen*, te vinden bij muziekweb.nl, www.muziekweb.nl/Link/EAX0754)?

Bronnen. Makkelijk te vinden, goed te gebruiken, want u heeft in de tweede fase¹ een druk programma af te werken. We leven in het voortdurende besef dat we ook nog 'de samenvatting' moeten oefenen of dat er ook nog een opdracht 'gericht schrijven' op het programma moet staan. We moeten realistisch zijn. Wat is haalbaar in de lessen historische letterkunde? Naar ons gevoel zijn leerlingen nieuwsgierig te maken naar wat de historische letteren in petto hebben. Ze zullen misschien niet verder komen dan een toerist die twee dagen door het oude centrum van een stad loopt en een kopje koffie drinkt met uitzicht op de kathedraal, maar ze moeten, net zoals die toerist, een hart van steen hebben om niet bevangen te raken door die tastbare geschiedenis en het vreemde gevoel dat de mensen die daar eeuwen geleden baadden of naar de kroeg gin-

---

¹ De tweede fase wordt in Nederland sinds 1998 als synoniem gebruikt voor de bovenbouw van het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) en duurt van het vierde leerjaar tot en met het examenjaar (= het jaar waarin de leerling het Centraal Examen maakt ter afsluiting van een opleiding in het voortgezet onderwijs).

gen heel dichtbij zijn.

De website www.literatuurgeschiedenis.nl biedt de gelegenheid om te dwalen en om een kopje koffie te drinken onder de kerktoren en biedt uiteraard een reisgids om al die indrukken in een verantwoord kader te plaatsen. Uw leerlingen zullen, naar wij hopen, hun excursie in de oude(re) literatuur afsluiten in de wetenschap dat er nog veel meer te zien en te ontdekken valt en dat het altijd mogelijk is om terug te keren.

Om het gevoel voor een tijd die niet de onze is nog te versterken, zou je hooguit kunnen wensen dat je bewegend beeld hebt, dat je video hebt waarin de camera beweegt en waarin stemmen klinken of muziek speelt, opdat uw leerlingen wel heel direct zouden kunnen voelen hoe de sfeer moet geweest zijn in de jonge Republiek die zich los begon te maken van de Spanjaarden. Een Republiek, waar de mensen liedjes zongen om elkaar aan te moedigen en om door te zetten en vol te houden. In samenwerking met de makers van de website www.literatuurgeschiedenis.nl, heeft NTR Schooltv daarom besloten om in een meerjarige serie 'Literatuurgeschiedenis' de schrijvers van toen aan het woord te laten en door de bril van auteurs en kunstenaars te kijken naar hun bestaan in een wereld die soms zo ver van de onze verwijderd lijkt en soms griezelig dichtbij komt. We zien en horen het Amsterdam van de Tachtigers, we zitten met Nicolaas Beets in de trekschuit, we horen de schrijvers van pamfletten over een komeet die niet langer kan worden uitgelegd als een signaal van de Schepper over op handen zijnde rampspoed. U kijkt met de leerlingen naar (een stukje uit) het programma. U hebt de corresponderende bronnen op www.literatuurgeschiedenis.nl voor het grijpen en u kunt uw eigen route volgen.

In 2011 zijn we terechtgekomen in de lange Gouden Eeuw, die begint met een boekverbranding van ketterse teksten op de Vrijdagmarkt in Gent (1523) en die eindigt met de beestachtige moord op de gebroeders De Witt op het Haagse Binnenhof in het rampjaar 1672. We horen het Wilhelmus en andere geuzenliederen, gezongen op locaties waarover je lekker kunt doorvertellen, we zijn er bij als het schip van Bontekoe ontploft en als de schipbreukelingen een van de scheepsjongens willen gebruiken als nooddrantsoen. We horen de woorden van Bontekoe die altijd begaan is met zijn mensen. We luisteren naar de dichter Oudaen die erbij was toen Johan en Cornelis de Witt werden gelyncht. Ondertussen beweegt de camera over de gruwelijke beelden die Romeyn de Hooghe maakte om die dag te gedenken. We zijn misschien blij dat wij van al dat drama verschoond blijven in onze geordende moderne maatschappij, maar wat zouden we moeten zonder de kunstenaars en de schrijvers die ons er zo onontkoombaar mee confronteren?

Referenties

[Literatuurgeschiedenis.nl](http://www.literatuurgeschiedenis.nl).

(online raadpleegbaar op www.literatuurgeschiedenis.nl).

Schooltv.nl.

(online raadpleegbaar op www.schooltv.nl/literatuurgeschiedenis_docent).

Ronde 4

Peter Vandamme

VSKO – DPB Gent SO

Contact: peter.vandamme@vsko.be

Uitdagende literatuurlessen

1. Inleiding – Naar de Ventoux

In volle *midlifecrisis* ga ik, samen met een heleboel leeftijdsgenoten, een uitdaging aan. Ik koop een racefiets en modieuze fietskledij en ik volg een trainingsschema dat mij voorbereidt op een tocht naar de top van de kale berg. Televisiesterren, sportvedetten en politici die veranderen van zender, ploeg of partij hebben het steevast over een nieuwe uitdaging die ze willen aangaan.

In een leesbevorderingsproject van Stichting Lezen dagen bekende Vlamingen de leerlingen uit om een aantal boeken te lezen. ‘De weddenschap’ is een succes: leerlingen spiegelen zich aan hun idolen en gaan de uitdaging aan...

Het woord ‘uitdaging’ nestelt zich in mijn gedachten. Ik begin te broeden op manieren om mijn leerlingen uit te dagen en ik voel hoe de eindtermen en de leerplannen mij als leerkracht uitdagen. In mijn uiteenzetting stel ik twee literatuurlessen voor. De uitgangspunten en de uitwerking van de lessen hang ik allemaal op aan de kapstop ‘UITDAGING’.

2. Les 1 - *Godverdomse dagen op een godverdomse bol* – Dimitri Verhulst

Het leerplan Nederlands wil dat de leerkracht lessen geeft/ontwikkelt waarin de drie componenten van het leerplan – ‘taalvaardigheid’, ‘taalbeschouwing’ en ‘literatuur’ – geïntegreerd aangeboden worden. Na lectuur van het uitdagende boek, *Godverdomse dagen op een godverdomse bol*, van Dimitri Verhulst besluit ik om een lessenreeks te maken waarin ik zoveel mogelijk elementen uit het leerplan probeer te integreren. De *mindmap* bij de tekst biedt de lezer inzicht in mijn hoofd en geeft zo een idee van de elementen die in de lessenreeks aan bod komen.